

13. STOLETÍ II (pokračování věcné prózy)

Ramon Llull, Raimundus Lullus (* 1232; † 1316)

pocházel z katalánské nižší šlechty. Jeho otec sloužil pod aragonským králem Jakubem I. Dobyvatelem, a Raimund proto vyrůstal u dvora, kde se nakonec stal vychovatelem aragonských princů. Vedl čistě světský život, věnoval se psaní dvorské poezie, oženil se a měl rodinu. Roku 1263 se mu zjevil ukřižovaný Kristus, a Raimund se rozhodl pro zásadní změnu v životě. Vstoupil k františkánům, cestoval, aby si získal vzdělání, naučil se arabsky. Na cestách po Evropě, ale i Asii a Africe hlásal svoje učení, podle něhož lze vše poznat rozumem. Vycházel přitom především z novoplatonismu, a nebyl proto soudobými scholastiky příliš kladně přijímán. Vystupoval proti averroistům, tak proti tomistům, a to také přímo na půdě pařížské univerzity či univerzity v Montpellier. Je považován za zakladatele orientalistiky, protože na koncilu ve Vídni v roce 1312 prosadil zřízení katedry hebrejštiny, arabštiny a chaldejštiny na několika významných univerzitách (Bologna, Paříž, Oxford, Salamanca). Chtěl, aby se těmito jazykům učili budoucí misionáři. Sám založil františkánskou kolej Miramar na Mallorce, kde se učila arabština. Při své misijní cestě do Tunisu byl téměř ukamenován muslimy. I když se mu podařilo utéct, zemřel buď na lodi při cestě na Mallorku, nebo přímo na Mallorce.

Napsal téměř 300 spisů, psal katalánsky (je vůbec prvním autorem katalánské literatury), arabsky a latinsky. Posledním jmenovaným jazykem psal spíše výjimečně, ovšem snažil se, aby jeho díla katalánská i arabská byla někým do latiny přeložena. Všechny originály jeho arabských děl se ztratily. Za zásadní spis je považována *Ars magna*, věnovaná logice – podle Raimunda je logika umění, jak rozlišovat mezi pravdou a lží. Rozum při tom mechanicky kombinuje pojmy podle určitých logických postupů. Tyto pojmy Raimund zpracoval do systému sedmi tabulek, které měly podobu kruhu (říkal jim logický stroj). Na těchto kruzích byly zaznamenány důležité pojmy, jejichž správnou kombinací člověk může dospět ke kýženému závěru. Touto metodou založenou na rozumové úvaze a logických operacích se snažil obrátit Arabů na křesťanskou víru.

Jeho díla se poměrně dost četla, i když byla určitou dobu církví zakázána (blahořečen byl až roku 1763), a největší obdiv vzbuzovala v 17. století. Od Raimundova učení se odvozuje směr označovaný jako lullismus. K Raimundovým obdivovatelům patřil mj. i Mikuláš Kusánský, Giordano Bruno či Leibnitz.

Petrus Abanus, Pietro d'Abano (* 1250; † 1316)

byl významným italským filozofem a lékařem. Poté co vystudoval lékařství, zdržoval se dlouhou dobu v Konstantinopoli, kde se naučil výborně řecky a arabsky a přečetl zde značné množství odborných spisů psaných těmito jazyky. Kolem roku 1300 je doložen na pařížské univerzitě. Na její půdě se seznámil s Averroovými díly a stal se stoupencem tohoto velkého arabského filozofa.

Jeho nejvýznamnějším dílem je obsáhlý *Conciliator* (plným titulem *Conciliator differentiarum quae inter philosophos et medicos versantur*), kde ve více 200 otázkách pojednává o různých tématech z oblasti lékařství. Dodnes se užívá starý tisk z roku 1565. Z jeho další tvorby se dočkal tištěné podoby podrobný komentář k pseudoaristotelskému spisu *Problemata*, traktát o důležitých magických pojmech *Heptameron* a pojednání *De venenis*. Dílo z oblasti astronomie *Lucidator astronomiae* stejně jako jiné jeho spisy nikdy tiskem nevyšly a nejsou příliš známy.

Petr se pro své názory dostal před inkviziční soud, ale byl propuštěn a od roku 1306 nebo 1307 působil v Padově jako učitel lékařství, astrologie a filozofie. Během druhého inkvizičního procesu zemřel a posmrtně byl odsouzen k upálení.

Gertruda z Helfty, Gertruda Veliká, (* 1256; † 1301 nebo 1302)

je významnou německou mystičkou. Od pěti let žila v klášteře Helfta (Sasko-Anhaltsko), jehož sestry byly vedeny ke studiu teologie a svobodných umění. Pro vysokou úroveň vzdělanosti byla Helfta za přední ženský klášter v německé oblasti. Gertruda měla v 25 letech první vidění (Krista) a následovala vidění další. Podnítilo ji to k pilné spisovatelské činnosti. Její hlavní díla mají mystický obsah: *Exercitia spiritualia* a *Legatus divinae pietatis*. V díle *Liber specialis gratiae* zaznamenala vidění své spolusestry, rovněž slavné mystičky, Mechthildy z Hackebornu. Skládala i modlitby a překládala Bibli. Její latina dosahuje vysoké úrovně. Největší ohlas dosáhly její spisy po roce 1536, kdy byly vydány tiskem, ve středověku příliš rozšířeny nebyly.

Iohannes Duns Scotus (* kol. 1266; † 1308)

byl františkánský filozof a teolog skotského původu. Působil jako učitel na několika univerzitách (Cambridge, Oxford, Paříž) a od roku 1307 na řádové škole v Kolíně nad Rýnem, kde zanedlouho zemřel na morovou nákazu. Svatořečen byl až roku 1993. Jeho učení vychází především z Aristotela, Avicenny a Augustina. Vůle, láska a víra u něho stojí nad rozumem a věděním. Na rozdíl od řady svých současníků neusiloval o propojení filozofie a

teologie, ale považoval oba obory za naprosto samostatné (což je typický rys tzv. pozdní scholastiky), protože mají odlišné cíle a zaměření: filozofie je oborem teoretickým, v praktickém životě neuplatnitelným, teologie je naopak disciplína praktická, která se věnuje člověku, jeho vůli a lásce k Bohu, a proto mu ukazuje správnou životní cestu. Filozofie podle něho má svá omezení, a nemůže proto zkoumat Boha. Její závěry není tedy vždy možné v teologii používat, protože mohou být na poli této disciplíny mylné, přestože v rámci filozofie se k nim došlo správným způsobem. Není tedy divu, že vystupoval proti učení Tomáše Akvinského, který o spojení filozofie a teologie naopak usiloval. I později byli představitelé scholastiky rozdělení na dva tábory – skotisty a tomisty. Skotisté vždy povyšovali víru nad rozum, protože rozum je pouze podmínkou pro cestu k dobru, která je již otázkou vůle. Podle tomistů v sobě rozum dobro již zahrnuje, a vůle tedy nemůže být vyšší.

Janova spisovatelská činnost souvisela s výukou. Nezpracoval sice žádné souhrnné dílo z oblasti filozofie či teologie, ale jeho jednotlivé spisy, věnované dílčím otázkám, takový souhrn podávají (věnoval se metafyzice, teorii poznání, přírodní filozofii a teologii, etice). Vypracoval několik komentářů k *Sentencím* Petra Lombarda, z nichž poslední – třetí – s názvem *Ordinatio*, i když nedokončený, patří k Janovým stěžejním dílům. Od komentářů k *Sentencím* jiných autorů se ten Janův liší především v obsáhlosti výkladů (i samotného prologu, který autoři zpravidla zpracovávali sami). Komentoval také řadu Aristotelových spisů (důležitý je jeho komentář *Quaestiones subtilissimae de metaphysica Aristotelis*). Právě *Ordinatio* je jediným dílem, které Jan vědomě připravoval pro zveřejnění. Rukopisy ostatních Janových spisů obsahují pouze zápisy pro výuku (ve formě přednášek, disputací, kvestií), řada jeho výkladů se dochovala pouze jako *reportationes* – zápisy studentů, jen některé z nich Jan vlastnoručně opravil, a tím autorizoval. K Janovým pozdějším dílům patří např. *De primo principio* z oblasti metafyziky, kde je podán důkaz boží existence.

Je problematické určit přesně dobu vzniku všech jeho spisů a také jejich autentické znění. Rukopisy obsahují mnohdy pouhé náčrty témat, nejrůznější dodatky a poznámky, které se do tištěné edice nedostaly. Také v pozdější rukopisné tradici byly mnohdy původní přípisky či nějak nejasná, rozporuplná místa vypouštěna. Proto se postupně pracuje na nových kritických edicích spisů teologických (ve Vatikánu) i filozofických (Bonaventura-Institut v New Yorku). Ve starší době se vycházelo z vydání všech Janových spisů z roku 1639 (ovlivnilo např. Leibnitze či Kanta).

Mistr Eckhart, Eckhart z Hochheimu (* kol. 1260; † 1328)

je dalším významným teologem a filozofem, který žil již na přelomu 13. a 14. století. Jeho spisovatelská činnost již spadá spíše do 14. století. Patřil k řádu dominikánů a vzdělání získal především na jeho školách. Patrně byl nějakou dobu také žákem Alberta Velikého v Kolíně nad Rýnem. Titul mistra teologie získal roku 1302 v Paříži. Po celý život zastával důležité funkce v rámci řádu, od roku 1307 byl zástupcem (vikářem) generála řádu pro českou řádovou provincii. Několik let před jeho smrtí probíhal inkviziční proces o některých člancích jeho učení. Je to vůbec jediný středověký proces, který se vedl proti vysoce postavenému duchovnímu nějakého řádu. K Eckhartově odsouzení došlo však až po smrti.

Plánoval napsat velké *Opus tripartitum*, které však nestihl dokončit. Dochovaly se pouze některé prology a komentáře k vybraným biblickým knihám, které měly tvořit součást celého výkladu. Daleko hojněji (ve stovkách rukopisů) jsou dochovány jeho spisy německé.

2. Naučná literatura

Do naučné literatury spadají především všechny příručky k disciplínám trivia a kvadrivia, dále příručky k tzv. artes mechanicae (zpracování vlny a výroba látek, válečné stroje a zbraně a jiná technická zařízení, stavebnictví, zeměpis, cestování, obchod, zemědělství, lov, alchymie, divadelní a jiné podívané), artes magicae (magie a mantika), dále literatura duchovní, právnická, lékařská, politická. Kromě těchto specializovaných příruček sem patří také encyklopedie. Toto písemnictví se od 13. století začíná postupně pěstovat také v národních jazycích.

Petrus de Crescentiis, Pietro de Crescenzi (* 1230-33; † kol. 1320-1321)

je italský učenec, který pocházel z Bologny a zde také vystudoval artistickou fakultu, lékařství a právo. Působil potom jako právník a od roku 1299 žil na svém statku. Někdy v prvním desetiletí 14. století sepsal největší středověký naučný spis o zemědělství *Ruralia Commoda*, jako plod své dřívější četby zemědělských a botanických spisů a také jako výsledek svých zkušeností s hospodařením. Ve velké míře čerpal nejen ze starší odborné literatury (Palladia, Avicenny), ale i z moderního pojednání *De vegetabilibus* Alberta Velikého. Látku rozdělil do 12 knih. Věnuje se mj. pěstování obilí, vinné révy, sadařství, zahradnictví (včetně zahrad okrasných), chování dobytka, lovu. Do poslední knihy sestavil podle Palladia praktický kalendář s rozvržením prací během roku.

Petrovo dílo našlo veliký ohlas a bylo ještě ve středověku či raném novověku přeloženo do mnoha národních jazyků včetně češtiny.

Buoncompagno da Signa (* kol. 1165; † kol. 1240)

učil v Bologni rétoriku a *ars dictaminis*. Po roce 1235 působil v jiných italských městech (Benátky, Padova aj.). Zemřel v chudobě ve Florencii.

Napsal mnoho učebnic *ars dictaminis*. K významnějším patří *Rhetorica antiqua* (jinak zvaná *Boncompagnus*), obsáhlá sbírka vzorových dopisů (diktamin), které jsou zde uspořádány podle postavení pisatele a adresáta a nabízejí velké množství témat pro nejrůznější sociální vrstvy obyvatelstva. Z menších spisů je třeba zmínit alespoň pojednání *Palma*, které teoreticky pojednává o různých stylech, a především o hlavních částech listu (salutaci, naraci a petici) i o částech kratších (úvod, *captatio benevolentiae*, závěr aj.). *Rota veneris* je zajímavá sbírka milostných dopisů, které nabízejí vhodné formulace pro listy psané na začátku, během trvání vztahu i při jeho ukončování.

Další oblastí, jíž se Buoncompagno literárně věnoval, je rétorika. Do svého díla *Liber de obsidione Ancone* (ještě z konce 12. století) zapracoval všechny důležité rétorické prvky, tradičně používané v historiografii. Velký důraz kladl na morální poučení a na živost vyprávění, které dosahuje vkládáním přímých řečí. Naopak z pozdního období je *Rhetorica novissima*, kterou chtěl Buoncompagno nahradit běžně používané učebnice rétoriky (*Rhetorica ad Herennium* a Ciceronovo *De inventione*). Jeho spis však antické příručky nenahradil.

Dochovaly se také dva filozofické traktáty, kterými Buoncompagno soupeřil s Ciceronem (o přátelství, o stáří), a několik malých pojednání o psaní oficiálních dokumentů, jako jsou statuta, privilegia, konfirmace apod., určených pro budoucí notáře.

Bene z Florencie, Bonus Florentinus († kol. 1240)

nastoupil po Buoncompagnovi na místo učitele gramatiky a rétoriky na boloňské univerzitě. Je autorem ve své době významné teoretické příručky k *ars dictandi* zvané *Candelabrum* (na rozdíl od prací Buoncompagnových či Guidonových sem však nezařadil žádná diktamina). Velmi rozšířené byly také jeho spisy *Regule de accentu secundum Priscianum* a *Regule metrorum* (o metrice).

Guido Faba (* před 1190; † kol. 1245)

působil v Bologni jako učitel, písař a veřejný notář. Učil gramatiku, rétoriku a církevní právo. Napsal řadu děl z oblasti *ars dictaminis*, která měla velký úspěch. Jeho spisy *Exordia* a *Gemma purpurea* ukazují, jak psát úvod dopisu v závislosti na jejich obsahu a adresátovi. Ve

sbírce *Summa de vitiis et virtutibus* jsou vzorové listy psány na téma ctností a hříchů. Další vzorovou sbírkou listů jsou *Dictamina rhetorica* a *Parlamenta et epistole*, z nichž ta druhá obsahuje i texty použitelné při sestavování řeči. Jeho nejdůležitějším dílem je traktát *Summa dictaminis*, kde představuje teorii *ars dictaminis*, podává zde definici diktamina a popisuje jednotlivé části listu (úvod, naraci, petici), které ještě dále člení. Věnuje se také různým stylům.

Sbírky *Summa de vitiis et virtutibus*, *Gemma purpurea* a *Parlamenta et epistole* obsahují také listy psané italsky, a patří tak k raným literárním dokladům tohoto jazyka.

Galfredus de Vino Salvo, Geoffrey de Vinsauf (12./13. stol.)

pocházel patrně z Normandie či Anglie. O jeho životě se neví téměř nic. Univerzitní vzdělání získal v Paříži a poté v Itálii. Jeho přízvisko Vinsauf údajně nepochází od místního jména, nýbrž podle traktátu o pěstování vinné révy a jiných rostlin, který měl napsat.

Je autorem tří spisů z oblasti trivia. (1) *Poetria nova* je veršovaná učebnice poetiky (o více než 2100 hexametrech), kterou napsal jako dar pro papeže Innocence III. někdy kolem roku 1210 a stala se jednou z nejrozšířenějších středověkých poetik. Její označení *nova* nepochází od autora, je to čestné jméno, které znamená, že dokázala nahradit starší a doposud užívanou a hojně komentovanou poetiku Horatiovu *Poetria vetus* (tj. jeho list *Ad Pisones*), která kolovala ve středověku pod názvem *Poetria*. Teoretická část obsahuje témata z oblasti gramatiky i rétoriky a je založena nejen na Horatiovi, ale i Ciceronovu *De inventione* a anonymním spisu *Rhetorica ad Herennium*. Vyjmenovává zde velké množství figur a tropů (*ornatus faciles*, *ornatus difficiles*) a ukazuje různé techniky práce s látkou, například, jakým způsobem lze dosáhnout rozšíření (*amplificatio*) či zestručnění (*abbreviatio*). Všechna doporučení ukazuje Jan na příkladech, které sám vytvořil. *Poetria nova* se jako učebnice prosadila nejprve v Anglii a brzy také jindě v Evropě. Její kvality uznávali např. Jan z Garlandie či Eberhardus Alemannus (viz níže). Ještě dnes je dochována ve více než 200 rukopisech.

Jen pár let poté složil Jan prozaický spis (2) *Documentum de modo et arte dictandi et versificandi*, kde ukazuje, jakými technikami lze text zestručnit či naopak prodloužit, a vyjmenovává různé stylistické ozdoby. Posledním dílem z této oblasti je nepříliš obsáhlá (3) *Summa de coloribus rhetoricis*.

Fridrich II. (* 1194; † 1250)

německý a sicilský král byl nejen významným mecenášem umění a vědy, který na svém dvoře podporoval řadu básníků a učenců, ale sám byl velice vzdělaný, a to především v přírodních vědách. Je autorem zásadní příručky o sokolnictví *De arte venandi cum avibus*, napsané někdy v letech 1241-1248. Spisy o sokolnictví kolovaly v Evropě již dříve. Tento je však výjimečný tím, že sem Fridrich jednak zapsal své vlastní zkušenosti a pozorování a jednak znal a využil dva zcela nové prameny, které dodaly jeho přírodovědným popisům vědeckou přesnost: (1) latinský překlad Aristotelova spisu *De animalibus* od Michaela Scota – učenice, který působil na Pyrenejském poloostrově jako překladatel z arabštiny a později byl ve službách Fridricha II. jako astrolog; (2) arabskou učebnici sokolnictví od Moamina, kterou si nechal Fridrich přeložit pro svoje potřeby. Fridrichův spis má nejen hodnotu obsahovou, ale i kunsthistorickou (je doplněn více než 900 iluminacemi, převážně ptáků či předmětů a nástrojů využívaných při chovu sokolů a při lovu). Používal se jako základní učebnice této disciplíny ještě v novověku.

Původní exemplář se ztratil, ale dochovala se řada opisů, které uchovávají dvě různé redakce díla. Širší redakce sestává ze šesti knih, stručnější z nich má pouze knihy dvě (u této redakce je nejčinnější dnes vatikánský kodex s barevnými iluminacemi a poznámkami, které ke spisu připojil Fridrichův syn Manfred).

Jan z Garlandie, Iohannes de Garlandia (* kol. 1195; † po 1272)

byl anglického původu, vzdělání získal v Oxfordu, ale učitelsky působil po většinu života na univerzitě v Paříži (k jeho nejvýznamnějším žákům patřil Roger Bacon). Pouze v letech 1229-1232 vyučoval na univerzitě v Toulouse, kterou pomáhal založit. Je autorem několika desítek spisů, ne všechny se však dochovaly. Z větší části se jedná o naučné básně z oblasti gramatiky a rétoriky. Některé z nich měly poměrně velký ohlas a dočkaly se i tištěné podoby.

Ze spisů, které se týkají latinského jazyka a gramatiky, je třeba zmínit *Compendium totius grammatices* (neboli *Compendium grammaticae*), kde komentuje tehdy nové gramatické spisy *Doctrinale* Alexandra de Villa Dei a *Graecismus* Eberharda z Béthune a slovník *Dictionarius*. Jan je údajně původcem slova *dictionarius*, které se potom ujalo v několika národních jazycích. Slovník měl studentům univerzity rozšířit latinskou slovní zásobu. Byl opatřen také interlineárními glosami ve staré francouzštině. Jan vede studenty na pomyslnou procházku pařížskými ulicemi a tržišti a ukazuje, kde je co k vidění. Slova jsou zde tedy uspořádána tematicky. Některá jsou doplněna také o etymologický či věcný výklad:

Pelliparii ditantur per sua pelicia, et per penulas, furraturas factas partim de pellibus agninis, partim catinis, partim vulpinis, partim leporinis.

Pelliparii dicuntur a pellis et paro, -as, qui parant vel consuunt pelles; et alio modo dicuntur pellifices ("peletiers"). Catinis dicuntur ab hoc nomine catus, -ti, qui alio nomine vocantur murilegus, quasi legens mures.

Pelliparii pelles deliciosas vendunt cuniculorum, et cirogrillorum, et lutriciorum, et mustelarum, et esperiolorum, qui minores sunt cirogrillis secundum Ysidorum, sed carius vendunt cicinum, et urlas de sabelino et laerone.

(Cuniculus, Gallicae "cunin.") Cirogrilli Gallice dicuntur "escureus", qui tamen secundum alios dicuntur esperioli, ab Esperia regione ubi habitant. Lutricius dicitur Gallice "loutre" ("lutres"). Mustele dicitur a mure et "telon", quod est longum, quasi longus mus. Cisimus est idem aliter quod defert "vair et gris." (Cicinus, alter est quod dicitur "veyr et gris." Sabelinus, Gallice "sabelin." Laerone, "lerun.")

Pro potřeby básníků sepsal Jan naučné básně *Synonyma*, *Equivoca* (o homonymech) či *Accentuarium* (o slovním přízvuku). Velkého rozšíření došla však především jeho veršovaná učebnice poetiky *Poetria* (zvaná také *Parisiana poetria* či *De arte prosayca, metrica et rithmica*), popisující, jak se tvoří verše klasické (metrické) i „moderní“ (rytmické). Najdeme zde i poučení o stylech užívaných v próze.

Jan se zřejmě nevěnoval pouze disciplínám trivium, napsal mj. i spis z oblasti lékařství (dnes nedochované *Memoriale*) a dva spisy o hudbě (je však možné, že jejich autorem je jiný stejnojmenný učenec zv. Iohannes de Garlandia Gallicus).

Z jeho bohaté básnické tvorby jsou nejdůležitější skladby *Epithalamium beate Marie virginis* (cca 6000 veršů) a obsáhlý epos *De triumphis ecclesie*, který je psán elegickým distichem a líčí události spojené s křížovými výpravami od konce 12. do poloviny 13. století, včetně křížové výpravy proti albigenským v jižní Francii, vyhlášené roku 1208. Odtud se dozvídáme i důležité události Janova soukromého života a zajímavosti z dění na obou univerzitách, kde učil.

Eberhard z Brém, Eberhardus Alemannus (13. stol.)

získal vzdělání v Paříži a Orléansu a poté působil v Brémách jako učitel při katedrální škole. Proslavil se jako autor další významné středověké poetiky *Laborintus (Laborintus de miseris rectorum scholarium)*. Částečně v ní vychází z Matouše z Vendôme a Galfreda de Vino Salvo. Užívala se především v německých zemích, a to až do 16. století. Poučení o básnických technikách, řazení látky, nauka o figurách a tropech a poučení o různých formách hexametru a elegického disticha (i rýmovaných) je zasazeno do rámcového popisu smutného a nesnadného osudu učitele, který je zavřen ve své učebně.

Iohannes Balbus, Jan z Janova († kol. 1298)

je rovněž nepříliš známým autorem. Někdy v pozdějším věku se vzdal svého majetku ve prospěch janovské chudiny a vstoupil k dominikánům (patrně před rokem 1272). Je autorem několika spisů, ne u všech je však jeho autorství jisté. Jeho nepochybným dílem je především *Catholicon seu Summa prosodiae*, učebnice gramatiky dokončená roku 1287 a rozdělená do pěti oddílů: (1) orthografie, (2) slovní přízvuk, (3) etymologie, odvozeniny, syntax, (4) chyby v písemném či mluveném projevu, rétorické ozdoby, (5) prozodie – tato část je nejdelší a její součástí je slovník, který je považován za vůbec první lexikografické dílko zachovávající úplné abecední řazení (od prvního až do posledního písmene slova). Tento slovník je stejně významný jako starší glosáře Papiův a Uguccionův, které byly jeho pramenem a které svým rozsahem překonal (obsahuje na 670000 slov). Pro další pasáže svého díla čerpal např. z gramatických spisů Eberharda z Béthune, Alexandra de Villa Dei či Beneho z Florencie. *Catholicon* byl hojně užívanou příručkou, známou i v českém prostředí, a patřilo vůbec v prvním tištěném knihám.

55.

Fridrich II., *De arte venandi cum avibus*, prolog

Incipit libri prologus de venatione avium rapacium facti per nobilissimum ac sapientissimum imperatorem Fredericum secundum.

Presens opus agendi nos induxit instans tua petitio, vir clarissime M<ichaele> S<cote>, et ut removeremus errorem plurium circa presens negotium, qui sine arte hiis, que artis erant, in eodem negotio abutebantur, imitando quorundam libros mendaces et insufficienter compositos de ipso, et ut relinqueremus posteris artificiosam traditionem de materia huius libri. Nos tamen, licet proposuissemus ex multo tempore ante componere presens opus, distulimus fere per triginta annos propositum in scripto redigere, quoniam non putabamus nos extunc sufficere, nec legeramus unquam aliquem precessisse, qui huius libri materiam complete tractasset, particule vero aliquot ab aliquibus per solum usum scite erant et inartificialiter tradite. Ideo multis temporibus cum sollicitudine et studio diligenti inquisivimus ea, que huius artis erant, exercitantes nos mente et opere in eadem, ut tandem sufficeremus redigere in librum, quicquid nostra experientia aut aliorum didicerat, quos, quia erant experti circa practicam huius artis, non sine magnis dispendiis ad nos vocavimus de longinquo vocatosque undecumque nobiscum habuimus, deflorando quicquid melius noverant eorumque dicta et facta memorie commendando. Qui quamvis arduis et inexplicabilibus fere negotiis persepe prepediti essemus circa regnorum et imperii regimina, tamen hanc nostram intentionem presentis negotii non postposuimus. In scribendo etiam Aristotilem, ubi oportuit, secuti sumus. In pluribus enim, sicut experientia didicimus, maxime in naturis quarundam avium, discrepare a veritate videtur. Propter hoc non sequimur principem philosophorum in omnibus, raro namque aut nunquam venationes avium exercuit, sed nos semper dileximus et exercuimus. De multie vero, que narrat in libro animalium, dicit quosdam sic dixisse, sed id, quod quidam sic dixerunt, nec ipse forsitan vidit, nec dicentes viderunt, fides enim certa non provenit ex auditu. Quod vero multi multos libros scripserunt et non nisi quedam de arte, signum est artem ipsam plurimum esse difficilem et adhuc diffusam. Et dicimus, quod aliqui nobiles minus negotiosi nobis, si huic arti attente operam exhibebunt, cum adiutorio huius libri poterunt meliorem componere, assidue siquidem nova et difficilia emergunt circa negotia huius artis. Rogamus autem unumquemque nobilem huic libro ex sua sola nobilitate intendere debentem, quod ab aliquo scientiarum perito ipsum legi faciat et exponi, minus bene dictis indulgens. Nam cum ars habeat sua vocabula propria quemadmodum et cetera artium et nos non inveniremus in gramatica Latinorum verba convenientia in omnibus, apposuimus illa, que magis videbantur esse propinqua, per que intelligi posset intentio nostra.

Edice: *De arte venandi cum avibus*. Ed. Carl A. Willemsen, Leipzig 1942.

56.

Guido Faba, *Summa de vitiis et virtutibus*, lib. 1 (de vitiis)

[1] In terris a Domino cuilibet est concessum libere voluntatis arbitrium ut unusquisque proprio motu vel fructum penitentie faciat vel edificet ad gehennam. [2] Sicque fit quod in ecclesia militanti non est a iustis separatio impiorum, nec ideo mali quia tollerantur se reputent absolutos: nam Iudas inter electos discipulos morabatur qui fur erat et Dominum

prodidit et laqueo se suspendit. [3] Iterum tales quia multitudo sit in causa excusationis materiam non assumant, quia non minus ardebunt qui cum multis ardebunt.

[4] Cum autem omnis etas pronior sit ad malum, ut filii prevaricationis se gaudeant recepisse per gratiam quod non potuerunt assequi per naturam, de viciis que infestant recipiant magisterium et doctrinam, ut eis cognitis sicut hostes purgentur cum suis ducibus et satellitibus universis.

[5] Superbia quippe regina est omnium vitiorum mater et origo peccati et radix cunctorum malorum, scriptura testante qua dicitur initium omnis peccati superbia. [6] Hec de altis polorum abiecta, cum redire unde cecidit nunquam possit, conatur viam claudere ascendenti.

[7] Sane cum hec suo morbo cor hominis plenarie ceperit, mox illud vij principalibus vitiis, scilicet: inani gloria, invidia, ira, tristitia, avaritia, ventris ingluvie et luxuria, quasi quibusdam suis ducibus nititur devastare. [8] Set contra hec nos Dominus oculo pietatis aspiciens, ad spirituale liberationis prelium septiformis gratie spiritu plenus venit.

Edice: *La Summa de Vitiis et Virtutibus de Guido Faba*, Quadrivium (Prima Serie), vol. 1, fasc. 1 (1956), ed. Virgilio Pini, s. 41-152.